

KAM JSME DOŠLI, KDO TO VÍ?

ZDENKA KŘENOVÁ

RNDr. ZDENKA KŘENOVÁ, Ph.D.
V letech 2004 – 2010 byla na Správě NP Šumava vedoucí odboru výzkumu a ochrany přírody, od roku 2007 náměstkyní ředitele pro ochranu přírody. Aktivně se věnovala také spolupráci se sousedním NP Bavorský les a podporovala ochranu divočiny v evropském i celosvětovém prostoru. Od roku 2012 je členkou oddělení výzkumu biodiverzity v Ústavu výzkumu globální změny AV ČR. Zároveň pedagogicky působí na Přírodovědecké fakultě JU a na Ústavu životního prostředí PřF UK.

Název tohoto zamyšlení je vypůjčený z referénu písně „Učitelka Josefína“, kterou někdy na počátku 70. let minulého století n zpíval Petr Spálený. Verš se mi opakovaně vybavoval, když jsem přemýšlela o výročí blokady na Ptačím potoce a hlavně o letošních třicetých letích Národního parku Šumava.

Největší český NP byl zřízen společně s NP Podyjí k 1. 1. 1991, tedy velmi krátce po odstranění plotů zelené opony, která významně ovlivnila stav zdejší přírody i lidské společnosti. Najít jednoduchou odpověď na otázku, jaký je Šumava národní park v čase svých 30. narozenin a jakých bylo těch třicet let existence, není vůbec snadné. Děťství i dospívání šumavského NP v leccem připomíná bytosti, vyrůstající ve střídavé péči rozvedených rodičů. Ex-partneři se nemožou dohodnout, do jaké školy bude potomek chodit, takže nešťastník pendluje mezi dvěma vzdělávacími ústavu a permanentně si zvyká na staronové učitele i spolužáky. Ale především každý z rodičů velmi důrazně uplatňuje své představy o jeho budoucnosti. Matka chce klavíristu s právnickým vzděláním, otec zcela jistě ví, že jeho syn je druhý Hašek, ale zároveň má velkou šanci získat

Nobelovku z fyziky. Do svého potomka promítají své nesplněné sny a ten nešťastník nikdy nedokáže naplnit všechna očekávání. Slabší povahy se hrouť a rebelové protestují méně či více adekvátně. A 99 případů ze 100 nedopadne dobře. Ale kde se vlastně stala chyba? Vždyť všichni chtěli jen dobro. Maminka i tatínek chtěli pro svého potomka tu nejlepší budoucnost. Stejně jako všechny v dobré víře radící babičky, dědečkové, kmotři a tetičky. A synek (alespoň na počátku určitě) chtěl splnit přání nejdůležitějších osob v jeho životě, zavděčit se, být pochválen, být milován. Psychologové asi znají různé mutace tohoto příběhu a pro každou z nich mohou doporučit nějaké řešení krize. Ale možná trochu zjednodušeně lze říct, že klíčem je dohoda a dodržování jednou dohodnutých pravidel. Dohoda, kompromis a dodržení pravidel možná nedotlačí synka k vystoupení v Carnegie Hall ani k získání olympijské medaile, ale dávají všem šanci přispět k výchově vyrovnaného a přiměřeně sebevědomého mladého člověka. Všichni, kteří o něj projevují zájem, ho mohou provázet na cestě k dospělosti. Mohou společně sdílet dílčí úspěchy, navzájem se podepřít ve chvílích únavy či neúspěchu a třeba i spo-

Přirozený příběh smrčín po 1001: mnohé dospělé smrky podlehly kůrovci a postupně se rozpadají. Mrtvé dřevo je zdrojem živin a ochrany pro novou generaci lesa. Foto: Zdenka Křenová

Luzenské údolí v roce 2005. Na úbočích Velké Mokrůvky dominují šedivá torza odumřelých smrků, pod kterými již vyrůstá nová generace lesa. Foto: Zdenka Křenová

lečně upravit strategii další cesty, je-li to potřeba.

NP Šumava je na tom možná ještě malinko hůř než dítě rozvedených rodičů, kteří si své spory vyřizují přes potomka. Za třicet let své existence měl deset ředitelů. NP Bavorský les, který je již více než padesátiletý, má v současnosti ředitele třetího. Každý z té desítky přicházel do ředitelny s jiným zadáním a představami o tom, jaký národní park na Šumavě bude. A Ministerstvo životního prostředí, byť je to zřizovatel neboli „hlavní výchovný poradce“ národních parků, to ředitelům neusnadňovalo. S měnícími se ministry (za dobu existence NP Šumava se jich vystřídal 17) a pod vlivem pestrých politických okolností se aktivity příslušných náměstků, vedoucích odborů i dalších úředníků ministerstva dosti plasticky proměňovaly, stejně jako metodické pokyny, interpretace pravidel a uplatňování legislativních předpisů. Jedním slovem by se dalo říci: „nekonceptnost“. Není tedy velkým překvapením, že se dospívající Národní park Šumava v průběhu tří desetiletí střídal v očích veřejnosti i ochranářů v roli nechtěného dítěte, rozmazleného výrostka nepřetržitě generujícího problémy i bytosti vyžadující zvláštní péči a speciální zacházení (někteří na to chtěli napsat speciální zákon). Těch okamžiků radosti a uspokojení, kdy byl NP Šumava oceněn doma či v zahraničí jako celek či za některý zdařilý projekt, nebylo mnoho, ale některé přeci nastaly. Důležitější však je, že aspoň někteří mají NP Šumava rádi i s těmi nedokonalostmi a karamboly a jsou ochotni pro zachování národního parku mnohé

udělat. V normálních časech tuto roli plní státní úředníci, externí odborníci a členové místních spolků a nevládních organizací, kteří v rámci nejrůznějších úředních jednání, správních řízení a dalších úkonů hledají balanc mezi prosperitou, nároky lidí a zachováním přírodní hodnoty národního parku. Dělají to, protože chtějí skutečný národní park, ne lunapark.

Ale v historii NP Šumava již nastaly i „ne-normální okamžiky“, kdy odborné argumenty, legislativní pravidla a dohody byly přetlačeny politickým zadáním a bylo nezbytné zvolit silnější kalibr obrany národního parku. Mezi ty nejsilnější zcela jistě patřily obě blokády proti kácení v jádrových oblastech NP Šumava. Ta první v roce 1999 zachránila před kácením Trojmezenský pra-

les, ale bohužel nebyla poslední. Přestože vývoj lesa v této i dalších lokalitách Šumavy, kde byl ponechán přírodě prostor k přirozené obnově, jasně ukazoval, že příroda národního parku pily a harvestory pro svoji ochranu nepotřebuje, stala se kůrovcová gradace po orkánu Kyrill (leden 2007) zámkou pro těžby v horských smrčínách NP Šumava. V roce 2011 pak neodborná a nezákonná rozhodnutí tehdejšího vedení Správy NP Šumava, vydaná podle zadání z ODS, vyvolala blokádu na Ptačím potoce. Letos v létě od této blokády uplyne již deset let a fakta z dokumentů, uložených v mém archívu, si ilustruji osobními vzpomínkami a leckdy emotivními prožitky. Nějakou dobu jsem se snažila tento subjektivní vzhled potlačit, pak jsem si ale řekla, že to vlastně nejde. Blokáda a veškeré tehdejší dění okolo NP Šumava bylo emocemi nabitě. A tak jsem vlastně ráda, že jsem si připomněla ten úsměvný moment, kdy nám došlo, že internetové připojení blokádníků úspěšně zprostředkovala Správa NP Šumava. Po odchodu z úřadu jsem měla ještě dočasnou smlouvu na kvildský byt a tedy i připojení na internet, které využíval Chrobák (MVDr. Jaromír Bláha, spoluorganizátor blokády) především pro komunikace s médii. Již méně příjemné jsou vzpomínky na zapojení šumavských strážců do „moderování“ blokádníků. Chápala jsem, že tam byli „převeleni“, ale nesla jsem těžce, že stráž ochrany přírody zasahuje proti těm, kteří přírodu brání před nezákonnými postupy. Navíc ve stejné době jsem v NP Bavorský les potkávala strážce s malými

Luzenské údolí v roce 2015. Na úbočích Velké Mokrůvky již zelené mladé smrky přerůstají zbytky kůrovcových souší. Foto: Zdenka Křenová

skupinkami místních dětí, které se účastnily letního programu Junior Ranger a učily se poznávat úplně jiný národní park. A ještě dnes se otřesu při vzpomínce na proměny některých „normálních a slušných“ sousedů při tzv. borůvkových pochodech. Mediálně silně propagované pochody z Modrav na Ptačí potok, během nichž byli blokováni dřevaři obdarovávaní borůvkovými koláči a účastníci blokady častováni nevybíravými slogany, měly k rozumné diskusi daleko a k davovému šílení sakra blízko. Nezapomenu taky na hrůzu a znechucení v očích prof. Josefa Fanty, kterého jsem na Ptačí potok doprovázela zrovna ve chvíli, kdy tam excelovala Policie ČR lépe než při zásahu proti pochodu neonacistů v Plzni. Nedivila bych se, kdyby tehdy uvažoval o druhé emigraci.

Byť jsem vzděláním biolog, vnímám, že není třeba při hodnocení efektu blokady na šumavské ekosystémy popsat mnoho řádků. Není skoro o čem psát, protože každý, kdo chce, tu změnu vidí. Z hlediska biologického je jasné, že v místech, která se podařilo ubránit před pilou či harvestorem, již příroda dávno ukázala svoji sílu. Lesy za Modravou i jinde, kde jsme to umožnili, za pouhých 10 let předvedly ohromnou vitalitu. O smrk se na Šumavě opravdu bát nemusíme. Asi to všude není bůhvíjaká divočina, leckde se pořád ještě válejí drazé odkorněné a na slunci vybělené klády, ale pokud s trochou pokory zapomeneme na šuplíčky „zajištěná obnova“ či „pěstování pralesa“, pak je to opravdu zajímavá a poučná zkušenost. Pro návštěvníka i pro vědce. V kontextu aktuálně probíhající kůrovcové kalamity v lesích, kde nikdo těžbu neblokoval, možná ještě zajímavější, třeba i z hlediska ekonomického a sociologického.

Ekologicky můžeme vymknutí, které vrcholilo v roce 2011 blokadou na Ptačím potoce, považovat jen za jeden z méně významných kotrmelců v třicetileté historii NP. Pravděpodobně blokáda na Ptačím potoce uchránila před kácením Smrčinu či jiné cennější lokality a šumavské lesy přežily čtvrtý rok po orkánu Kyrill bez dalších zbytečných šrámů. Ale mnohem větší poškození národního parku vzniklo v lidské rovině. A to jak z hlediska veřejnosti, která je doposud významně polarizovaná (NGO vs. obce, vědci vs. obce a developeři) a dále v tom, jaké je hlavní poslání národního parku. Tak také vstupy politiků regionál-

ních i celostátních, kteří neváhali používat nejrůznější páky pro prosezení osobních, kariérních či developerských zájmů svých či svých kmotrů. K těm snadno pojmenovatelným intervencím patřilo třeba nasazení profesionálních agentur, které mediálně erodovaly ochranu přírodu a kroky Správy NP Šumava již pár let před blokadou. V čase ministra Chalupy se pak stejné osoby staly dobře placenými poradci pro šumavskou otázku. Asi ty největší škody vznikly v rovině personální a osobnostní na Správě NP Šumava. Samozřejmě ne všichni mohli volit jako já a z úřadu odejít. Nevím, jak bych sama dopadla po personálních pohovorech, které osobou kádrováka i formou zapadly spíše do časů normalizace a ne do prvního desetiletí 21. století. Ale velmi intenzivně vnímám, že řada mých bývalých kolegů je unavená, bez entuziasmu a velmi

roli sehrály rozvíjející se sociální sítě, a to především mezi lidmi mladších ročníků. Do diskusí a prezentací důvodů, proč v jádrových oblastech NP nezasahovat, se zapojila také vědecká komunita. Vznikla Stínová vědecká rada NP. Profesoři z univerzit a vědci z výzkumných ústavů, biologové, lesníci, hydrobiologové, sociologové i lidé mnoha dalších profesí vystoupili ze své vědecké bubliny a učili se jazykem, srozumitelným novinářům a laické veřejnosti, formulovat výsledky výzkumu a argumenty, podporující nezasahování v šumavských horských lesích a chránící poslání NP. Vznikly nové populárně naučné publikace a články, rozhovory v nejrůznějších médiích, konalo se několik debat. Novináři se obraceli na vědce s dotazy na jejich názory a ministr životního prostředí i další politici uznali, že chtějí-li zachovat zdání demokratické

Exploze zmlazení je viditelná téměř na každém kroku. Zde plochy polomů a kůrovcových souší v údolí pod Březníkem. Foto: Zdenka Křenová

opatrná, aby něco neudělali navíc nebo špatně. Případně, aby to tak při další změně směru větru nemohlo být hodnoceno. Často poslouchám třicetiminutové zdůvodnění, proč něco nejde za deset minut udělat. Ta situace se bohužel příliš nezlepšila ani deset let po blokadě na Ptačím potoce.

Při přemýšlení o důsledcích a zkušenostech z času této blokady je spravedlivé připomenout také mediální rozsah celé epizody. Informovanost veřejnosti o důvodech blokady a diskuse o budoucnosti šumavských lesů i celého národního parku již nebyla jen v klasických médiích (televize, rozhlas, noviny), ale významnou

diskuse, bez vědců, zvyklých argumentovat fakty a přesnými daty, to nepůjde. Význam zapojení vědců do kůrovcové debaty v NP Šumava svým specifickým způsobem ocenili i oponenti NP. Jeden z neaktivnějších podnikatelů s nemovitostmi v NP zbudoval nedaleko hotelu na Bučině pomníček skupině vědců, které považoval za hlavní viníky, bránící kácení šumavských lesů. Další se nebránili nařknout vědce chránící Šumavu, z toho, že účelově a nehospodárně využívají grantových prostředků poskytnutých na výzkum. Lživost tohoto nařčení potvrdil až soud, u kterého se postižení museli dovolat očištění svého jména. Vyhráli, ale pachut

z pomluvy a únavy ze zbytečně marněného času a energie samozřejmě zůstala.

Poslední desetiletí NP Šumava, tj. čas po druhé blokádě, je možné hodnotit jako již vcelku klidné období. Na šumavské poměry dokonce velmi klidné. Za významné počiny šumavské ochrany přírody je vedle obnovené a zdárně se rozvíjející spolupráce se sousedním NP Bavorský les možné označit realizaci a mediální prezentaci vydařených projektů. Revitalizace rašelinišť či biomonitoring, shromažďující nezvratné důkazy o zdárně obnově lesů ovlivněných kůrovcovou gradací, patří mezi ty nejúspěšnější. Novelizace zákona o ochraně přírody a krajiny z roku 2017 (zákon č. 123/2017 Sb.) nově definovala základní a bližší ochranné podmínky pro všechny existující NP, klidová území národních parků i členění území národních parků a režim zón. To je významná pozitivní změna, neboť tím už definitivně byla stvrzena legitimita tří starších NP vyhlášených původně vládními nařízeními, čehož oponenti NP často zneužívali. Novelizace ZOPK také odklonila nápady na vytvoření speciálního zákona pro NP Šumava. Byť vyjednávání novelizace zákona bylo často hlavně o Šumavě, podařilo se nakonec dojednat takové znění, které definuje jednotné základní podmínky ochrany pro všechny české národní parky. Finální schválení novelizace bylo výsledkem mnoha hodin jednání a bylo zapláceno i některými problematickými formulacemi a bolestivými kompromisy. Vcelku je ale

možné říct: „Dobře, že aspoň tak“. S novelizací zákona přicházející nová zonace byla pro NP Šumava velkou výzvou, ale žádné „šílené“ ochránářské ambice nebyly uplatněny a k narušení „post-blokádového“ klidu nedošlo. Zonace, platná od 1. března 2020 (27,7 % rozlohy NP Šumava zóna přírodní, 24,5 % zóna přírodě blízká, 46,6 % zóna soustředěné péče, 1,2 % zóna kulturní krajiny), z hlediska rozsahu zóny přírodní víceméně konzervovala současný stav, protože její naprostou většinu tvoří ekosystémy již řadu let ponechané samovolnému vývoji. Úspěšné schválení zonace bylo vykoupeno tím, že většina nestátních lesů byla zařazena do zóny soustředěné péče, a to včetně území s výskytem naturálních biotopů, kterým vlastníky uplatňovaný způsob lesnického managementu opravdu nesvědčí. Do zóny kulturní krajiny byly zařazeny nejen pozemky určené k zastavění dle platných územních pozemků, ale také další parcely vyreklamované starosty. Bohužel u některých z nich může být následně vymáhané povolení výstavby z hlediska ochrany přírody dosti problematické a stávající vstřícnost tedy kontraproduktivní. Aktuálně se již tato chyba zakouší v případě tlaku na povolení výstavby v oblasti Zhůří. Klid v šumavských vodách nerozčeřilo ani připomínkové řízení k zonaci. Správa NP Šumava ve své tiskové zprávě zdůraznila, že kladně vyřídila 80 % připomínek obcí (např. „hřbitov na Knížecích Pláních ze zóny soustředěné péče do zóny kulturní krajiny“) a dále uvedla, že se rozhodla nevyhovět připomínkám některých vědců a spolků, kteří požadovali zvětšení zóny přírodní na více než 53 procent NP. Fakt, že nebyly reflektovány žádné zásadní připomínky NGO, akademických a univerzitních pracovišť, s nimiž nebylo nijak komunikováno třeba o dílčím využití jejich návrhů, bylo špatnou zprávou pro šumavskou přírodu a její ochranu. Představitelé institucí nebyli dokonce ani o „vypořádání“ připomínek informováni. Chápu, že hledat rovnováhu není snadné, ale i tohle je cena za stávající šumavský klid.

Je to však opravdu klid na věky či jen ticho před další bouří? Možná jen slyším trávu na šumavských loukách růst a kůrovce pod kůrou chroupat. Opravdu se mi nestýská po televizních reportážích, ukazujících blo-

kádnyky přivázané ke stromům a emotivní vyjadřování místních politiků. Ráda bych uvěřila tomu, že třicet let od zřízení Národního parku Šumava lidé kolem něj dospěli natolik, že již dokáží bez intrik a intervencí kmotrů nalézt společný, dlouhodobě respektovaný konsensus. Obávám se však, že té kýžené dospělosti, ve které jsou právo konat a plná zodpovědnost spojenou nádobou, nelze dosáhnout, aniž bychom neznali odpovědi na otázky: „Kam jsme došli? A proč?“.

Bez dlouhodobě konzistentního a transparentního řízení, a to jak z úrovně ministerstva, tak ve vimperské ředitelně, bude Národní park Šumava i po třicítce slabý jak synek sobeckých rozvedených rodičů. Nedostatečně odborně zdůvodněná rozhodnutí (jednou mírná, podruhé až příliš zelená) a dohody odvislé od individuálních vyjednávání vyvolávají planá očekávání, podezření z klientelismu a především vytvářejí prostor pro nátlaková jednání „vlivných“. Jsou to vrátka otevřená pro další vlnu politického ovlivňování, které může nastoupit v okamžiku, kdy bude potřeba v národním parku uspokojit zájmy developerů, obchodníků se dřevem nebo třeba nějaké kariérní ambice. Moudří a sebevědomí rodiče mohou vychovat sebevědomého syna, byť někdy musí obětovat i část svého pohodlí či ješitnosti a poučit se z chyb. Někteří zmoudří až ve věku prarodičů, ale lépe později než nikdy. Každopádně by bylo skvělé, kdyby NP Šumava dostal takový dar dříve než k 50. narozeninám. A s ním i my všichni. Je to přece národní park.

Doprovodná tabule u pomníčku šumavských lesů na Bučině. Foto: Jakub Hruška